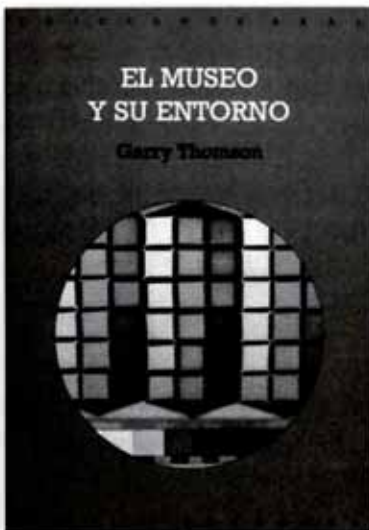

LECTURES

ALBERT SIERRA I REGUERA¹
Historiador de l'art i museòleg

UNA MIRADA ENRERE

Si fem un breu repàs a la bibliografia museològica apareguda en els últims anys trobarem la producció a Catalunya d'una curta sèrie de llibres de temàtica museològica o patrimonial i una llarga llista de traduccions (totes al castellà...) de textos que han tingut una gran difusió en el mercat internacional. Si fem una mica d'autocrítica, aquests nivells de producció teòrica no es corresponen gaire amb l'opinió molt positiva que tenim els museòlegs catalans de nosaltres mateixos com a col·lectiu. Vaja, que potser hauríem d'escriure una mica més tots plegats². També podrem constatar, pel que fa a la bibliografia internacional que ens arriba, que els llibres de capçalera han deixat de ser els textos teòrics francesos i han passat a ser-ho els pragmàtics manuals anglosaxons, amb els de gestió i màrqueting de museus al capdavant. D'entre aquests, els de Lord, Moore, Kotler i McLean són els més difosos arreu. A la llista hauríem d'afegir, com a contribucions locals, els de Ballart-Juan i Carreras-Munilla³.

Pel que fa a la conservació, un llibre ja clàssic, el de Thomson⁴, ara té traducció castellana. El canvi que han sofert els museus en els últims temps és tractat en dos tex-

tos excel·lents i amb tesis contraposades per Roberts i Hein⁵. Sobre el tractament del públic i la comunicació en exposicions i museus, Hooper-Greenhill té una extensa bibliografia, i des d'una perspectiva molt més propera a la semiòtica finalment es pot trobar un recull dels articles de Davallon⁶.

Les novetats pel que fa la història dels museus tenen a la bibliografia anglosaxona l'empremta del que anomenen «*cultural studies*», una perspectiva propera a l'antropologia o a la història social, que tracta les produccions culturals (com ara els museus) en relació amb la societat que les crea i amb la ideologia que expressen. La llista de novetats és llarguíssima⁷. Estudis més tradicionals són el d'Andrea Garcia sobre l'origen dels museus d'art de Barcelona i el que tot seguit és objecte de ressenya: *La política d'adquisicions de la Junta de Museus 1890-1923*, de Maria Josep Boronat⁸.

IMMERSIÓ A LA JUNTA DE MUSEUS

Aquest llibre ens presenta detalladament el primer període d'existència de la Junta de Museus de Catalunya, amb l'objectiu de millorar la desigual i a vegades minsa documentació de les peces que formen en l'actualitat el fons del Museu Nacional d'Art de

¹ He d'agrair per a la confecció de la llista de llibres els suggeriments d'alguns companys com Gabriel Alcalde, Mireia Mestre, Margarida Sala, Daniel Solé, i la bibliotecària Anna Busom.

² Després de l'extinta *De Museis* en el ja llunyà 1993, les revistes d'alguns museus han fet un destacable paper de substitució *Urtr*, *Vitrina*, el *Bulletí del Mnac* o *Aixa*, per posar alguns exemples.

³ LORD, B. i LORD, G. (1998). *Manual de gestió de museus*. Barcelona: Ariel.
MOORE, K. (1998) *La gestió del museu*. Gijón: Trea.
KOTLER, N. i KOTLER, P. (2001) *Estratègies y marketing de museos*. Barcelona: Ariel
MCLEAN, F. (1997) *Marketing the museum*. London-New York: Routledge
BALLART, J. i JUAN, J.(2001) *Gestió del patrimoni cultural*. Barcelona: Ariel.
Carreras, César; Munilla, Glòria (coord) (2001) *Gestió del Patrimoni històric*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

⁴ THOMSON, G. (1998) *El museo y su entorno*. Madrid: Akal. L'edició anglesa és del 1986

⁵ ROBERTS, L. (1997) *From Knowledge to Narrative. Educators and the changing Museum*. Washington-Londres: Smithsonian Institution Press.
HEIN, H. (2000) *The museum in transition: a philosophical perspective*. Washington-Londres: Smithsonian Institution Press.

⁶ HOOPER-GREENHILL, E. (1998) *Los museos y sus visitantes*. Gijón: Trea. Hi ha diverses publicacions recents de la mateixa autora sobre el mateix tema, encara sense traducció.
DAVALLON, J. (2000) *L'exposition a l'oeuvre. Stratègies de communication et médiation symbolique*. Paris: L'Harmattan

⁷ ASMA, S. T. (2001) *Stuffed animals and pickled heads. The culture and evolution of natural history museums*. New York i Oxford: Oxford Univ. Press
BOSWELL, D.; EVANS, J. (ED) (1999) *Representing the nation: a reader. Histories, heritage and museums*. Londres i New York: Routledge
PRATS, L. (1997) *Antropologia y patrimonio*. Barcelona: Ariel. Bona part del llibre encaixa dintre d'aquests paràmetres d'anàlisi social i del patrimoni.

Catalunya i, a partir d'aquesta informació, identificar la seva política d'adquisicions. Els límits cronològics de l'estudi es defineixen amb l'inici, el 1890, amb els precedents de la Junta, i el final, l'any 1923, quan, a judici de l'autora, les directrius ja són perfectament consolidades. S'estructura en quatre períodes cronològics i unes breus conclusions. Dintre de cadascun dels períodes s'estableix una sèrie de subcapítols que analitzen el funcionament de la Junta, la política d'adquisicions i l'ingrés concret de les peces. En la recerca, s'han concentrat els esforços en el buidat exhaustiu de les actes de la Junta, que s'han completat amb la consulta d'anuaris, catàlegs, butlletins, etc. Les dades que n'extreuen són presentades de forma pràcticament transparent i directa, fent prevaler en el text el seu caràcter documental per sobre de la interpretació dels fets⁹.

El primer període (1890-1901) comença amb els precedents de la Junta, les múltiples comissions i els primers projectes i plans de museus. Apareixen ja com a debats subjacents la definició territorial de l'àmbit de la col·lecció o la conveniència d'adquirir art contemporani.

El segon període (1902-1906) estarà marcat en el pla institucional pel resultat de les eleccions municipals del 1902 i la incorporació de regidors nacionalistes. Alguns dels fets més significatius són el nou estatus autònom de la Junta, l'inici de la captació sense intermediaris de l'art medieval i l'exposició d'art antic del 1902.

El tercer període (1907-1917) veurà la unificació de fons provincials i municipals, el protagonisme de les adquisicions de peces medievals de molta rellevància i ja a preus molt considerables i la progressiva assumpció de responsabilitat de Folch i Torres.

En el quart període (1918-1923) destaca, evidentment, el conegut *affaire* de les pintures romàniques pirenenques, però també les intensíssimes gestions per aconseguir alguns grans retaules gòtics, o l'adquisició de *La Vicaria* de Fortuny, amb campanya popular inclosa.

A les conclusions, s'exposen els trets importants dels protagonistes principals d'aquest procés, tant personals com institucionals; els canvis de model de museu que tindrà la Junta al llarg dels anys; el progressiu protagonisme de l'art medieval davant de les tribulacions de les adquisicions d'obra contemporània, i el pes en la seva política d'adquisicions dels corrents internacionals i de l'estat de la qüestió de l'estudi de l'art en la valoració d'un determinat estil. La conclusió final de Boronat és que l'ingrés de les pintures murals va marcar definitivament el caràcter de la col·lecció i li va suposar la singularitat que des de feia dècades es cercava.

El llibre ens proporciona un accés extraordinari al treball desenvolupat per la Junta de Museus, en el qual podem llegir meridianament la seva progressiva autonomia i suport polític, la fixació d'una sèrie d'objectius i el seu assoliment, en ocasions molts

anys després d'haver-los endegat. Cal reconèixer l'esforç ingent de la tasca d'arxiu empresa per Boronat, que ha donat com a resultat més de 900 pàgines absolutament atapeïdes de dades. Pàgines que són també una inesgotable font de notícies sobre qualsevol racó o objecte patrimonial català. Un acaba per tenir la impressió que tot el patrimoni del país (i part del forà) va passar per mans de la Junta en aquests anys, i que va ser comprat, festejat o rebutjat. No estem parlant només de pintures romàniques, com marca el títol, sinó d'ofertes que van des de les *Homilies d'Organyà* fins a *picasos*, passant per obres de Leonardo da Vinci (bé, deixem-ho en suposats Leonardos). La imatge que se n'extreu de la lectura atenta dels processos d'adquisicions, en certa forma pot traspasar els nostres cors de museòlegs innocents, perquè ens mostra una Catalunya a inicis del s. XX com un país ple d'analfabets on església i administració, antiquaris i intermediaris, espoliadors i protectors del patrimoni juguen els uns amb els altres constantment.

També servirà aquest llibre per matisar la imatge potser idealitzada que tenim del treball de la Junta i dels seus components. D'una banda, efectivament, impressiona el volum i la qualitat de la tasca realitzada per la institució. Però de l'altra es posen de manifest les discussions, dilacions i fins i tot obstruccions d'uns membres de la Junta respecte a d'altres, per exemple en la sempre difícil decisió de dedicar els pocs diners a l'adquisició d'obres medievals o per contra contemporànies. O

les dificultats permanents per acabar els inventaris dels museus. O els mètodes no gaire ortodoxos que algun membre feia servir per a la captació d'obres.

Si parlem de les conclusions, creiem que són un primer pas d'interpretació sobre el paper de la Junta, els seus objectius i realitzacions, concretats en aquest cas en la seva política d'adquisicions, però resulta clar que no l'esgoten. D'entrada manca tractar a fons les motivacions ideològiques que hi al darrere de les actuacions dels diferents membres de la Junta. També caldria entendre aquestes adquisicions en el context de la resta del col·leccionisme públic i privat al país i del mercat local i internacional d'antiguitats. El Museu Diocesà de Vic, per exemple, està recollint peces romàniques una dècada abans que la Junta decideixi fer-ho; i els antiquaris fa encara més que negocien amb peces gòtiques...

També, qui signa creu que algunes conclusions són molt matisables. Com el fet que a partir de l'ingrés de les pintures murals romàniques pirinenques, aquestes passin a ser el centre de la col·lecció, "el paradigma de l'art del nostre país". La seva importància és indubtable, però al meu entendre els retaules gòtics són un objectiu que la Junta ha perseguit sense descans. Si repassem les adquisicions dels anys 20, llegirem un "paradigma" de tres cares, romànic, gòtic i obra contemporània de la més alta qualitat. No podem oblidar tampoc els esforços increïbles que fan per dotar-se de noms catalans

⁸ GARCIA, A. (1997) *Museus d'Art de Barcelona: Antecedents, Gènesi i Desenvolupament fins l'any 1915*. Barcelona: MNAC.

BORONAT, M. J. (1999) *La política d'adquisicions de la Junta de Museus 1890-1923*. Barcelona: Junta de Museus de Catalunya - Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Monografies de la Junta de Museus de Catalunya, 1)

⁹ Sorpren, en un text de caràcter tan marcadament documental, l'aparició de petites però enutjoses errades tipogràfiques que denoten una revisió final del text menys acurada del que seria aconsellable en una obra carregada de dades concretes (anys, preus, núm. de registre, etc.).

reconeguts internacionalment com Fortuny i Anglada Camarassa. És sobre aquests tres pilars que els membres de la Junta basteixen, en la meua opinió, una nova identitat artística del país, que, en essència, encara és la que expliquem a les escoles i ensenyem als turistes vuitanta anys després.

Recapitulant, el llibre és una molt bona porta d'entrada a un fons extraordinari com és l'arxiu de la Junta de Museus i li dona una primera presència pública d'acord amb la seva rellevància. També, ben segur, facilitarà l'inici de treballs monogràfics sobre molts dels assumptes tractats per la institució.

NOMÉS ENS RESTEN UN LAMENT I DUES PETICIONS

El lament per una edició pràcticament sense il·lustracions. Quan un repassa els butlletins dels museus d'art de Barcelona dels anys 30 i els troba profusament il·lustrats no deixa de sentir un punt d'enveja i pensa en totes les peces

(milers!) que apareixen al llibre i de les quals no hi ha una, ni la més mínima, identificació gràfica.

La primera petició és resoldre la gran mancança funcional del llibre: no té un índex complet (topogràfic, onomàstic, etc.) que permeti utilitzar-lo com a eina àgil de recerca. És clar que en un món com el nostre, on la tecnologia ajuda a fer algunes coses més fàcils, ja no hem de demanar un índex, sinó directament la base de dades que serveix per bastir el llibre. Un CD-ROM fóra un suport ben senzill i útil. La publicarà la Junta?

La segona petició és que es continuï aquesta tasca. La Junta no s'acaba l'any 1923. Hi ha per davant assumptes com l'ingrés de la col·lecció Plandiura, la instal·lació al Palau Nacional, i ben segur centenars d'altres temes que ara desconexim. I no oblidem els papers de la Junta d'època franquista, segur que contenen informació substantiva i més d'una sorpresa.